

21. Шмидт В.Р. Молодой специалист на предприятии и в вузе опыт модернизации профессионального образования США и Австралии // Труд за рубежом. – 2002. – №3. – С. 87-100.
22. Авилова А.В. Реформа системы образования и подготовки кадров в Италии // Труд за рубежом. – 2005 – №3. – С. 90-99.
23. Антюшина Н.М. Качество человеческих ресурсов как объект управления: опыт Швеции // Труд за рубежом. – 2005. – №4. – С. 20-33.
24. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Н. Стежко

Мировой опыт формирования и развития человеческого капитала

Исследованы особенности формирования человеческого капитала в странах ЕС и США. Определены наиболее действенные направления, инструменты и методы социальной политики, обеспечивающей эффективное и рациональное функционирование человеческого капитала как производительного фактора развития.

N. Stezhko

The world experience of formation and development of human capital assets

The features of formation of human capital assets in the EU countries and the USA are researched. The paper also defines the most effective courses, instruments and methods of social policy, which provide efficient and rational functioning of human capital assets as a productive factor of development.

Одержано 13.10.11

УДК 331.101.262:330.342.146

М.О. Сухомлин, канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Теоретичні та методологічні підходи до визначення безпеки людського розвитку

Досліджено теоретичні основи категорії безпека людського розвитку, розглянуто її взаємозв'язок з такими складовими як ризик, загроза, небезпека, для всіх сфер людського розвитку. Розвиток теоретичних підходів до формування безпеки людського розвитку дав можливість визначити її взаємозв'язок з спорідненими напрямками безпеки, який визначає сутність і спрямованість заходів забезпечення безпеки людського розвитку.

економічна безпека, соціальна безпека, людський розвиток, безпека людського розвитку

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується об'єднанням і глибоким взаємопроникненням різнобічних наук, що визначає сприятливі умови для постанови і вирішення складних соціально-економічних проблем. До числа таких проблем відносяться і фундаментальні дослідження в сфері людського розвитку.

Теоретичні основи наукового підходу до аналізу людського розвитку та створення концептуальних засад, розпочалося ще на початку формування економічної науки. У роботах В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркс, Дж. С. Мілля, Дж. М. Кларка та інші. [1-6] зверталась увага на роль людини у суспільному прогресі. При цьому її вважали не тільки чинником виробництва, але й частиною суспільного багатства. Найбільш стисле і суттєве визначення двоякої ролі людини в системі сучасних

економічних відносин зробив відомий англійський класик економічної теорії А. Маршалл. На його думку, «вироблення багатства – це лише засіб підтримки життя людини, для задоволення її потреб та розвитку її сил – фізичних, розумових і моральних. Однак сама ж людина – головний засіб виробництва цього багатства, і вона ж є кінцевою метою багатства» [7, с. 246].

Динамічний розвиток ХХ ст. на основі науково-технічного прогресу привернув ще більшу увагу до людини. Було визначено, що освітній, інтелектуальний, творчий потенціал людини виступає не тільки могутнім чинником економічного зростання, але й джерелом доходів населення, підприємств, держави. В середині 50-х років ХХ ст. розроблена концепція людського капіталу, засновниками якої були американські вчені Т. Шульц та Г. Бекер [8]. Визначення людського капіталу, як головної складової суспільного капіталу поставило завдання забезпечення розвитку людини і на цій основі нагромадження та приумноження суспільного капіталу.

В 90-ті роки здобула визначення концепція розвитку людського потенціалу. Термін «людський розвиток» було введено в широкий вжиток міжнародною організацією United Nations Development Programm – Програма розвитку ООН (ПРООН) в 1990 р. Починаючи з 1990 р. ПРООН видає щорічні доповіді, присвячені різним аспектам людського розвитку, розробляє нові концепції і підходи [9, с. 135]. В доповіді ПРООН 1999 р. підкреслювалось, що головною метою завжди було забезпечення того, що розвиток повинен слугувати інтересам людини і розширенню її можливостей як учасника процесу розвитку [10]. Саме на основі теорії людського розвитку відбувається зміщення акцентів з темпів економічного зростання, з розвитку матеріального виробництва на соціальне «виробництво», гуманізацію суспільства, впровадження людських вимірів у визначенні результативності економічних процесів.

Згідно концепції ПРООН, розвиток людини – це процес розширення свободи вибору. При цьому підкреслюється, що кількість варіантів вибору може бути нескінченною. Але на всіх рівнях розвитку три найбільш важливих варіанти зводяться до можливостей вибрати довге і здорове життя, набути знання і мати доступ до ресурсів, необхідних для підтримки достойного рівня життя. Якщо ці важливі варіанти вибору відсутні, недоступними є багато інших можливостей [11, с. 133]. Разом з тим концепція людського розвитку не обмежується тільки цими аспектами, вона також розглядає інші можливості та умови розвинути потенціал людини: забезпечення їх прав і свобод, творчості і праці, соціального захисту тощо.

Концепція розвитку людини альтернативна точці зору, що пов'язує розвиток з економічним зростанням. Економічне зростання і зростання обсягу споживання розглядається не як самоціль, а як засіб досягнення мети в сфері розвитку людини [12].

Людський розвиток можна розглядати на декількох рівнях: особистісному – розвиток окремого індивіда; національному – розвиток народу, нації окремих країн; регіональному – розвиток людської спільноти певного регіону. Доповіді ПРООН присвячені аналізу людського розвитку окремих країн світу, тобто здійснюється його аналіз на національному рівні. На сучасному етапі в окремих країнах успішно здійснюється аналіз людського розвитку регіонів. В Україні його здійснює Інститут Демографії та соціальних досліджень спільно з Держкомстатом України [13]. Особистісний рівень людського розвитку досліджений поки що в меншій мірі і перепорою в цьому є відсутність відповідної інформаційної бази. Статистичні органи надають агреговані статистичні показники, які відповідають національному або регіональному рівню, тому вони менш придатні для оцінки розвитку особистості. Зростання кількості соціологічних досліджень дає змогу приділити більше уваги особистісному рівню людського розвитку.

Отже, людський розвиток вимагає всебічного підходу до забезпечення кожної людини хоча б мінімального рівня безпеки в усіх сферах життя. В той же час техніко-економічний прогрес не тільки створює сприятливі умови для людського розвитку, але продукує ризики та загрози, кількість яких зростає під впливом негативних проявів інших соціально-економічних, суспільно-політичних процесів. Особливої гостроти проблеми людського розвитку, забезпечення його безпеки набули в останні роки через трансформаційні та глобалізаційні процеси.

В Україні дослідженням людського розвитку почали займатися у другій половині 90-х років XX ст. Нині цим напрямком займається значне коло науковців, серед яких значний внесок в розробку проблематики людського розвитку внесли Е. Лібанова, О. Власюк, Н. Власенко, С. Пірожков, В. Куценко, В. Удовиченко, О. Стефанишин, Л. Семів, В. Лич, І. Новак, С. Лисенко, Л. Безтелесна, В. Семеніхін, І. Калачова, І. Каленюк та ряд інших вчених [14-24]. Ними було поглиблено та збагачено визначення змісту людського розвитку. Науковий колектив Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України під керівництвом Е. Лібанової в своїх комплексних дослідженнях обґрунтували складові людського розвитку та показники, що їх характеризують. Вони аналізують стан, умови та проблеми людського розвитку в Україні, можливості і напрями соціальних інвестицій [25-27]. Українськими науковцями також зроблено значний внесок в удосконалення методики вимірювання людського розвитку, яка застосовується для оцінки людського розвитку регіонів України [13, 28].

Разом з тим в наукових працях поки що мало уваги приділяється проблемам безпеки людського розвитку. В той же час безпека людини є необхідною умовою людського розвитку.

Виклад основного матеріалу. Безпека людського розвитку (БЛР) досить близько пов'язана з *соціальною безпекою* проблеми якої досліджували такі відомі вчені як В.М. Паламарчук, О.Ф. Новікова, О.Г. Білорус, І.В. Калачова [15, 29-31] та економічною безпекою, яка досліджувалась багатьма вченими, в тому числі Л. Семів – в контексті розвитку людського потенціалу [23].

В.М. Паламарчук під соціальною безпекою визначав недопущення умов які б привели до неприйнятної зниження рівня життя основних верств населення і окремих соціальних груп, що обумовлює соціальну деградацію, а також забезпечення умов збереження соціальної перспективи для всіх верств населення [31].

О.Ф. Новікова здійснила комплексне дослідження соціальної безпеки, визначивши її сутність, зміст, рівні та чинники, що її визначають. За її визначенням, соціальна безпека – це стан захищеності соціальних інтересів особи і суспільства від впливаючих на них загроз національній безпеці. Вона вказує, що це поняття потребує визначеності соціальних інтересів, соціальних загроз, загроз національній безпеці, які дають соціальні наслідки, а також соціальної безпеки особи, суспільства, держави, соціальних гарантій, соціального захисту [30, с. 27]. При цьому вона близько підійшла до розуміння безпеки розвитку людини, шляхом визначення безпеки особи. Безпека особи – це стан захищеності від загроз і небезпек для життя і здоров'я, майна, прав, гарантій та свободи людини, її здатність до самозахисту. За її думкою безпека особи складається з двох частин – зовнішньої і внутрішньої. Зовнішня обумовлена націленістю держави і суспільства на задоволення інтересів і потреб особи та захист від потенційних та реальних загроз і небезпек. Внутрішня – це власні здібності особи щодо попередження та уникнення загроз, які перешкоджають її нормальній життєдіяльності та розвитку [30, с. 38-39]. Вона також відмічає, що проблеми безпеки особи потребують подальшого дослідження.

О.Г. Білорус проблеми соціальної безпеки досліджує з позиції глобалізації. Відмічаючи наявність низки загроз соціальному розвитку, які виникають в умовах глобалізації, він підкреслює, що соціальна безпека – це створення умов для людського розвитку в умовах глобалізації [29, с. 24].

Слід відмітити, що дослідники соціальної безпеки чітко не визначили основних її елементів та напрямків. Аналізуючи проблеми соціальної безпеки науковці розглядають різноманітні сторони соціально-економічного життя, соціально-трудові відносини, умови праці, соціальний захист, соціальну політику в цілому. При цьому вони аналізують загрози, які виникають у соціальній сфері та обґрунтовують шляхи і заходи, що їх попереджують або забезпечують зниження загроз і їх ліквідацію.

Ще один напрям дослідження вітчизняних вчених, який має безпосереднє відношення до безпеки людського розвитку, пов'язаний з *безпекою життєдіяльності* людини. Цей далеко не новий науковий напрям досліджує можливості безпечного існування людини. Традиційно під безпекою життєдіяльності розуміється система базових знань, відносин та механізмів із забезпечення безпечних умов існування людини у природному, соціальному і техногенному середовищах, а також організаційних і технічних заходів і засобів на рівні окремої особи (колективу, держави), спрямованих на запобігання або мінімізацію загроз її життю та здоров'ю в усіх сферах діяльності [32, с. 7]. Більшість фахівців із безпеки життєдіяльності людини відносять до неї охорону навколишнього природного середовища; охорону здоров'я населення; безпеку санітарно-епідеміологічну, пожежну, транспортну, радіаційну, біологічну, охорону праці [32-35]. Більш широка точка зору на безпеку життєдіяльності людини обґрунтована І.М. Миценко у монографії «Безпека життєдіяльності: організаційно-економічні та соціальні аспекти управління» [36]. На основі комплексного дослідження він до цієї системи включив такі напрямки: 1) охорона праці на виробництві; 2) профілактика травматизму невинного характеру; 3) безпека життєдіяльності в сфері екології та природокористування; 4) безпека життєдіяльності в продовольчій сфері; 5) безпека життєдіяльності в соціально-трудовій сфері: рівень життя та соціальний захист населення; охорона та збереження здоров'я населення; демографічний розвиток та зайнятість населення; 6) безпека життєдіяльності в надзвичайних ситуаціях [36, с. 57]. Такий підхід в більшій мірі відповідає безпеці розвитку людини.

Отже в Україні безпека людського розвитку досліджувалася в рамках таких наукових напрямків як соціальна безпека та безпека життєдіяльності людини. Певні дослідження проблем безпеки людського розвитку здійснено в Україні Л. Семів, О. Білорусом та М. Масловою-Лисичкіною [23, 29]. В Росії напрацювання у цьому напрямку здійснили З. Бактимірова [9], Ю. Воробйов, Г. Малинецький, Н. Махутов [33]. Однак відокремлені дослідження безпеки людського розвитку поки що відсутні, тому комплексне дослідження цього явища є актуальним завданням.

Формування та забезпечення безпеки людського розвитку (БЛР) в Україні неможливе без глибокого дослідження фундаментальних проблем, які пов'язані з цією сферою: загроз, умов та чинників безпеки, механізму її досягнення. Методологічною основою дослідження безпеки людського розвитку є розробки ПРООН. Основні засади концепції безпеки людського розвитку викладені в доповіді ПРООН про розвиток людини за 1994 р. Вони в більшій мірі стосуються особистісного рівня безпеки людського розвитку, оскільки мова йде про безпеку людини. Концепція виділяє сім основних аспектів безпеки людини [9, с. 136-137]:

– економічна безпека трактується як забезпеченість доходом, достатнім для задоволення нагальних потреб;

- продовольча безпека полягає у доступності основних продуктів харчування, що припускає наявність їхньої достатньої кількості і вільного доступу до них, достатню купівельну спроможність населення;

- екологічна безпека – це свобода та захист від загроз екологічного забруднення, насамперед, наявність чистого повітря, води; можливість придбання екологічно безпечної їжі; можливість проживання в умовах, які не мають небезпеки для здоров'я з погляду екології (житло, умови праці та ін.); захищеність від екологічних катастроф;

- безпека для здоров'я – це захищеність людини від ризиків захворювання, тобто можливість жити в безпечному для здоров'я навколишньому середовищі; доступність ефективного медичного обслуговування;

- особиста безпека – це свобода і захист людини від загроз насильства;

- політична безпека – це можливість жити в суспільстві, що визнає основні права людини;

- суспільна і культурна безпека означає захищеність культурного різноманіття і захист суспільного розвитку від деструктивних тенденцій.

Разом з тим необхідно розглядати ще один важливий аспект безпеки людини – безпеку освітньо-культурного розвитку, яка проявляється у доступності до якісної освіти, можливостях інтелектуального та культурного розвитку. Це сприяє розвитку якісних характеристик людини. В умовах переходу до економіки знань, освітній, інтелектуальний, культурний рівень людини мають найбільш вагоме значення як для можливостей забезпечення її добробуту, високого соціального статусу та соціального задоволення, так і для можливостей економічного зростання і конкурентоспроможність країни.

Дослідники проблем безпечного розвитку людини відмічають, що вкладення ресурсів у забезпечення освіти, здоров'я, харчування і матеріального добробуту є ключовим елементом розвитку людини. Розвиток людини означає гарантоване дотримання її прав як громадянина демократичного суспільства, який може брати участь у прийнятті рішень, як представника меншин, що має право сповідувати власні релігійні переконання і додержуватись своїх звичаїв; як економічного суб'єкта, здатного реалізовувати комерційні ініціативи (в результаті сприятливого для бізнесу економічного середовища); як споживача, що має доступ до інформації щодо шкідливих продуктів і неадекватних послуг і який захищений від цього. Розвиток людини містить в собі також забезпечення права на безпеку особи і безпечне навколишнє середовище [29, с. 29].

Безпека людини лежить в основі безпеки людського розвитку, разом з тим вона її не вичерпує. Зміст БЛР на національному та регіональному рівнях значно ширший, адже мова йде про збереження та створення нормальних умов відтворення всього народонаселення країни, регіону. Загрози нормальному відтворенню народонаселення можуть виникнути внаслідок негативних демографічних процесів, пов'язаних з народжуваністю (низький рівень народжуваності, високий рівень мертвонароджуваних та смертності немовлят, абортів тощо). Такі загрози можуть виникнути також внаслідок міграційних процесів коли з країни (регіону) виїжджають найбільш активні, високоосвічені талановиті члени суспільства внаслідок чого виникає від'ємне сальдо міграції). Тому безпека людського розвитку країни, регіонів має розглядатися з урахуванням наступних складових безпеки (рис. 1.).

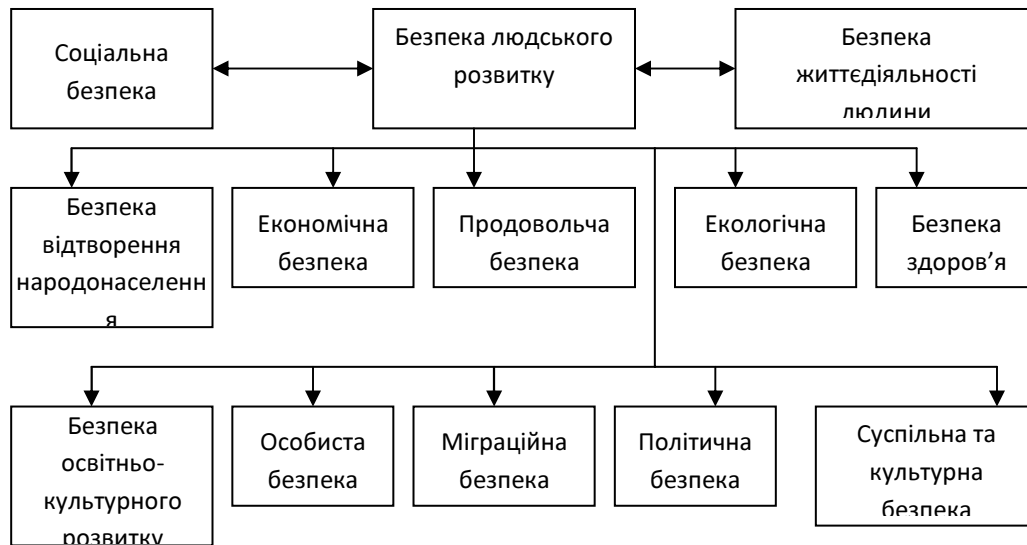

Рисунок 1 - Безпека людського розвитку та її взаємозв'язок зі спорідненими напрямками безпеки

Отже, безпека людського розвитку є багатоаспектним явищем і потребує комплексного дослідження. Рівень безпеки людини в тій чи іншій країні визначається низкою внутрішніх та зовнішніх чинників.

Правові засади БЛР визначаються змістом статей Конституції України, інших законодавчих актів України. Згідно Конституції людина, її життя і здоров'я, гідність і недоторканість, право на працю, освіту, належні, безпечні і здорові умови праці визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю [38, с. 10-16]. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за цю діяльність, а забезпечення прав і свобод людини є головним її обов'язком. В Законі України «Про основи національної безпеки України» [56] національна безпека визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Висновки. Аналіз проведених досліджень та узагальнень став підґрунтям визначення нового методологічного терміну: «Безпека людського розвитку – це гарантована Конституцією країни забезпеченість матеріальних, соціальних потреб та духовних цінностей людини, умов її всестороннього фізичного, інтелектуального, культурного розвитку, захищеність її від внутрішніх і зовнішніх загроз, що формує безпечні умови життєдіяльності в усіх сферах».

Підтверджуючи думку Лібанової Е.М. [13, с. 12], що людський розвиток вимагає забезпечення для кожної людини хоча б мінімального рівня безпеки у всіх сферах життя, можна вважати, що безпека є основою задоволення прагнень і бажань людини досягти стабільного й безпечного стану в своїй діяльності. В першу чергу це стосується потреб у захисті таких сфер як: здоров'я, освіта, рівень життя, подолання бідності.

Безпека людського розвитку – це соціально-економічне явище, яке характеризується такими рисами: універсальність – безпека притаманна кожній людині оскільки забезпечує процес її розвитку; взаємозалежність складових – безпека стосується не тільки окремої людини, а й суспільства в національному та загальносвітовому масштабі; підконтрольність розвитку подій – завчасне виявлення та усунення небезпек.

Оскільки безпека розглядається як загальне поняття, її можна конкретизувати за сферами людського розвитку: за конкретними об'єктами безпеки (людина, населення

держави, регіону); за складовими безпеки, кожне з яких може бути об'єктом соціально-економічного аналізу, оцінки, моделювання та управління на тому чи іншому рівні.

Список літератури

1. Кларк Дж. Б. Распределение богатства. — М.: Экономика, 1992. — 194 с.
2. Маркс К. Капитал. Критика политической экономики. Т. I. — М.: Политиздат, 1973. — 907 с.
3. Миль Дж. С. Основы политической экономии и некоторые аспекты их приложения к социальной философии. Т. 1: Пер. с англ. — М.: Прогресс, 1980. — 496 с.
4. Петти В., Рикардо Д., Смит А. Антология экономической классики. У 2 т. Т. 1. — М.: Эконом. Ключ, 1995. — 476с.
5. Петти В. Экономические и статистические работы. Пер. с фр. М.: Соц. издат., 1940.
6. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. — М., 1962. — С. 684.
7. Маршалл А. Принципы политической экономии. Т. 1: Пер. с англ. — М.: Изд. Групп. «Прогресс», 1993. — 416с.
8. Беккер Г.С. Человеческое поведение: экономический подход: Избранные труды по экономической теории: Пер. с англ. / Сост., науч. рец., послесл. Р.И. Капелюшников; Предисл. М.И. Левин. — М.: ГУВШЭ, 2003. — 672 с.
9. Бактимирова З.З. Безопасность в концепции развития человека // Общественные науки и современность. — 2002. — №6. — С. 135-142.
10. ПРООН: Доклад о развитии человека за 1999 г. — Нью-Йорк, 1999.
11. Человеческий потенциал (из «Доклада о развитии человека за 1995 год»). Уровень развития человеческого потенциала // Общество и экономика. — 1996. — №5 — С. 133-171.
12. ПРООН: Доклад о развитии человека за 1998 г. — Нью-Йорк, 1998.
13. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан: Монографія / Лібанова Е.М., 14. Власенко Н.С., Власюк О.С. та ін. — К.: Рада з вивчення продуктивних сил України НАНУ, 2002. — 123 с., С. 31
14. Безтелесна Л.І. Формування системи оцінки якості вищої освіти в цілях людського розвитку // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. Т.1. Сучасні технології управління людськими ресурсами. — К.: КНЕУ, 2005. — С. 34-43.
15. Калачова І.В. Показники людського розвитку як інструмент оцінки ефективності соціально-економічної політики // Соціально-економічні аспекти промислової політики. Управління людськими ресурсами: держава, регіон, підприємство: Сб. наук. тр. — Донецьк, 2006. — Т.1. — С. 78-85.
16. Каленюк І. К вопросу об образовательном потенциале страны // Экономика Украины, 2001. — №11. — С. 70-77.
17. Куценко В., Удовиченко В. Індекс людського розвитку: виміри його основних параметрів та шляхи їх підвищення // Економіка України. — 1997. - № 1. — С. 19-29.
18. Лисенко С.М. Індекс людського розвитку: політекономічний аспект: Автореферат дис.... канд. екон. наук. — Донецьк: Донецький національний університет, 2001. — 19с.
19. Лич В.С. Концепція людського розвитку в процесі еволюції економічного мислення // Формування ринкових відносин в Україні. — 2005. - №12(55). — С. 147-151.
20. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій: Монографія / За ред. Е.М. Лібанової. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України; Держкомстат України, 2006. — 355с.
21. Новак І.М. Сучасні тенденції інвестування людського розвитку // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць: Спец. вип.: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Демократичний розвиток України та пріоритетні завдання демографічної політики». — Т.2: Демографічні аспекти регулювання та відтворення трудового потенціалу — К.: КНЕУ, 2005. — С. 205 -212.
22. Семеніхін В.О. Міжнародна співпраця та людський розвиток в Україні // Соціально-економічні аспекти промислової політики. Управління людськими ресурсами: держава, регіон, підприємство: Сб. наук. тр. В 3 т. — Т.1. — Донецьк, 2006 — С. 183-190.
23. Семів Л.К. Соціально-економічні пріоритети економічної безпеки у контексті розвитку людського потенціалу // Економіка промисловості. — 2003. — №. 1(19). — С. 195-203.
24. Стефанишин О.В. Людський потенціал економіки України: Монографія. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. — 315с.

25. Людський розвиток в Україні: 2003 рік: Щорічна науково-аналітична доповідь / За ред. Е.М. Лібанової. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України; Держкомстат України, 2004. — 290 с.
26. Людський розвиток в Україні: 2004 рік: Щорічна науково-аналітична доповідь / За ред. Е.М. Лібанової — К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України; Держкомстат України, 2004. — 266 с.
27. Людський розвиток в Україні: можливості та напрями соціальних інвестицій: Монографія / За ред. Е.М. Лібанової. — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України; Держкомстат України, 2006. — 355с.
28. Методика вимірювання людського розвитку регіонів України. — К., 2001. — 32 с.
29. Білорус О., Маслова-Лисичкіна Н. Глобалізація розвитку і соціальна безпека // Віче. — 2001. — №5. — С. 22-44
30. Новікова О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи їх вирішення. — Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. — 460 с.
31. Паламарчук В.М. Економічні перетворення і соціальна безпека.— К.: НІСД, 1999. — 64 с. — (Сер.: „Соціологічні стратегії”. Вип. 1)
32. Гайченко В.А., Коваль Г.М. Основи безпеки життєдіяльності людини: Навчальний посібник. — К.: МАУП, 2002. — 232 с.
33. Дуднікова І.І. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник. — 2-ге вид., доп. — К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. — 268 с.
34. Ліпкан В.А. Безпекознавство: Навч. посібник. — К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. — 208 с.
35. Логачева Л.Н., Прогнимак Е.Д. Жизнь в опасности? // Безопасность жизнедеятельности. — 2003. — №1. — С.6-8.
36. Миценко І.М. Безпека життєдіяльності: організаційно-економічні та соціальні аспекти управління. — Донецьк: ІЕП НАН України, 2004. — 380 с.
37. Воробьев Ю.Л., Малинецкий Г.Г., Махутов Н.А. Управление риском и устойчивое развитие. Человеческое измерение // Общественные науки и современность. — 2000. — №6. — с. 150-158.
38. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. — К.: Вікар, 1996. — 64 с.

М. Сухомлин

Теоретические и методологические подходы к определению безопасности человеческого развития

Исследованы теоретические основы определения безопасности человеческого развития, рассмотрена ее взаимосвязь с такими составляющими, как риск, угроза, опасность, для всех аспектов человеческого развития. Развитие теоретических подходов к формированию безопасности человеческого развития дало возможность разработать определить ее взаимосвязь со смежными направлениями безопасности, которая определяет сущность и направленность мероприятий обеспечения безопасности человеческого развития.

М. Sukhomlyn

The theoretical and methodological approaches towards the definition of human development safety

The theoretical bases of the human development safety category are researched, the interrelations between its integral components - risk, threat, danger – are viewed. The development of theoretical approaches towards the creating human development safety system; is observed; that gives the opportunity to determine its connections with common safety issues defining its sense and the group of measures in terms of human development safety.

Одержано 26.10.11